

TA'LIMY FAOLIYATLARDA BOLALARNI RIVOJLANTIRISH UCHUN O'YINCHOQLARDAN FOYDALANISH

Ibragimova Dilshoda Komiljon qizi

NamDU maktabgacha ta'lim yo'nalishi

2-kurs magistranti

ANNOTATSIYA. Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etiladigan ta'limiy faoliyat jarayonlarida bolalarni aqliy, sensor, jismoniy va boshqa yo'nalishlar bo'yicha rivojlantirishda o'yinchoqlardan foydalanish va ularni faoliyat jarayonida to'g'ri tanlay olish haqida fikrlar yoritilgan.

Tayanch so'z va iboralar. Maktabgacha ta'lim, ta'limiy faoliyat, sensor, o'yinchoq, ta'limiy o'yinlar, bolalik, tarbiyachi, frontal, o'quv dastur, ko'nikma.

АННОТАЦИЯ. В статье описывается использование игрушек для развития детей в умственном, сенсорном, физическом и других направлениях в образовательной деятельности, организуемой в дошкольных образовательных организациях, и умение правильно их выбирать для процесса деятельности.

Ключевые слова и выражения. Дошкольное образование, учебная деятельность, датчик, игрушка, развивающие игры, детство, воспитатель фронтальная, учебная программа, мастерство.

ANNATATION. The article covers ideas about the use of toys in the development of children in mental, sensory, physical and other directions in the educational activities organized in preschool educational organizations and the ability to choose them correctly for the activity process.

Key words and word expressions. Preschool education, educational activity, sensor, toy, educational games, childhood, educator, frontal, curriculum, skill.

Bolalik inson hayotining eng go'zal shu bilan birga eng muhim davridir. Chunki kelajak uchun poydevor qurish aynan bolalik davridan boshlanadi. Xalqimizda: "Yoshlikda olingan bilim toshga o'yilgan naqsh kabidir,"- deb bejiz aytilmagan. Haqiqatdan ham bolalarda tevarak-atrofnig anglash, nutq, hisob-kitob va boshqa bilimlar to'g'risidagi ilk tushunchalar, aynan, bolalik davridan shakllana boshlaydi. Mutaxassislarning fikriga ko'ra, inson umri davomida oladigan axborotlarning 70% ini

maktabgacha bo'lgan davrda oladi. Shuning uchun ham bolalarning sog'lom va bilimli yetuk shaxs bo'lib ulg'ayishida maktabgacha ta'lim tarbiyasi muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev bu tizimga alohida e'tibor qaratmoqda. Juda ko'plab qarorlar qabul qilinmoqda. Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning eng asosiy va fundamental bo'g'iniga aylandi. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga yangi bilim va ko'nikmalar ta'limiy faoliyatlar orqali berib borilmoqda. Ta'limiy faoliyat maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagogning tarbiyalanuvchilarga kerakli bilimlarni frontal holda yetkazish shaklidir. Tarbiyachi kun davomida bolalarga bilim berib boradi, ularning bilimlarini boyitadi. Gigiyenik xulqi, madaniyati, nutqi, hisob-kitob harakatlari kabi turli-tuman malaka va ko'nikmalarini shakllantirib boradi. Shu jarayonlarni ochib berishda ta'limiy faoliyat asosiy rol ni o'ynaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida, asosan, ta'limiy faoliyatni jamoaviy, frontal (umumiy) va yakka tartibdagi shakllaridan foydalaniladi. Ta'limiy faoliyat maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun majburiydir. O'quv dastur asosida mazmuni belgilab qo'yiladi. Bolalarning kun tartibida unga o'rin va vaqt ajratiladi. Ta'limiy faoliyat tarbiyachi rahbarligida olib boriladi. Tarbiyachi faoliyat davomida bolalarga yangi bilimlar beradi, bolalar uchun amaliy mashg'ulotlar tashkil etadi. O'quv materiallarining mazmunini asta-sekin murakkablashtirib boriladi. Ta'limiy faoliyatni har bir guruhda tashkil etiladi. Bolalar guruhlardan izchillik bilan o'sib borishi natijasida maktab ta'limiga tayyorlanib borishadi. Mana shunday izchillik bilan ta'lim berish natijasida bolalarda yangi bilimlarga qiziqish rivojlanib boradi. Ta'limiy faoliyatlar bolalardan aqliy va jismoniy zo'r berishni talab etadi, ya'ni u bolaning aktiv faoliyati bilan bog'liq bo'lib, bola ma'lum natijaga erishish uchun intiladi, bu esa boladan uzoq davomli ixtiyoriy diqqatni talab etadi. Shuningdek, bolalarni ta'limiy faoliyatga tayyorlashda yoshini, imkoniyatini e'tiborga olish zarur. Bolalardagi aqliy va jismoniy zo'r berishlarni yengilashtirish uchun o'yin va o'yinchoqlardan ham foydalanishimiz kerak. O'yinchoqlar bola hayotida katta o'rinni egallaydi. Bolalar yoshi kichkinaligi paytida barcha o'yinchoqlarni o'ynaydi. Keyinchalik yoshi ulg'aygan sari o'yinchoqlarni saralay boshlaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'limiy faoliyatlarda, asosan, kichik guruh (3-4 yosh) bolalarida qo'lda bemalol o'ynashga mo'ljallangan o'yinchoqlardan foydalanish ma'qul. Tig'li, uchli o'yinchoqlar also mumkin emas, ular bolaning hayoti uchun xavfli hisoblanadi. O'rta guruhda (4-5 yosh) bolalar o'yinchoqlar yordamida tarbiyachi bilan birgalikda rollar ijro etishlari mumkin. Kichik guruhga qaraganda o'rta guruhda harakatlar murakkablashadi. Ijro etayotgan rollari orqali bolada nutq ham shakllanadi, yangi so'zlarni ham o'rganadi. Katta guruh (5-6 yosh) bolalari o'zlari o'yinchoqlarni bemalol o'ynashi mumkin. Tayyorlov guruhi (6-7 yosh) bolalari o'yinchoqlarni o'zlari bemalol tanlay olishadi. Qaysi qahramonga qaysi o'yinchoq mos kelishini o'zlari mustaqil

tanlab ko'rsatishadi. O'yinchoqlar turli ko'rinishga egaligi bilan bolalarni o'ziga jalb etadi. Har bir bola xarakteridan kelib chiqib turli o'yinchoq o'ynaydi. Bola qanday o'yinchoqni o'ynayotganiga qarab uni ichki dunyosini bilishimiz mumkin. Oilasida bolaga bo'lgan munosabatlarni ham bola o'yinchoq o'ynash orqali bildiradi. Shuning uchun ham ta'limiy faoliyatda va boshqa vaqtlarda bolalarga o'yinchoq tanlashda juda katta mahorat va sinchkovlik talab etiladi. O'yin bolani har jihatdan tarbiyalashga qaratilgan faoliyatdir. O'yin insonni barkamol avlod sifatida rivojlantiradi. O'yinchoq orqali esa bolaning maqsadini bilib olishimiz va bu maqsadga yo'naltirishda ko'maklashishimiz mumkin. Tadqiqotchi olimlarimiz shuni aniqlashdiki, o'yinchoqlar orqali bolalar o'zlari kelajakda duch keladigan vaziyatga tushadi va bu vaziyatdan qanday chiqish mumkinligini ham shu o'yinchoqlar orqali o'rganishadi. Bolalar o'yinchoqlar bilan o'ynash orqali ham atrof-olam bilan tanishadi. Ta'limiy faoliyat jarayonidagi yangi bilimlarni ham o'yinchoqlar bilan birgalikda oson o'zlashtiradi. Bola o'yinchoq o'ynash orqali o'z dunyosini shakllantirib boradi, yangi g'oyalari bilan o'rtoqlashadi va biz shu g'oyalarni rivojlanishiga yordam berishimiz kerak.

Buyuk rus olimi A.M.Gorkiy : "O'yinchoqlar, avvalambor, bolani hayratda qoldiradi va bu tuyg'u tushinishning boshlanishidir". O'yinchoq bolani tevarak-atrof bilan tanishtiradi, ularni o'rgatadi, taassurotlarini mustahkamlaydi va muloqotga bo'lgan ehtiyojini qondiradi.[1]

O'yinchoqlar bolalar uchun eng kuchli tarbiyaviy kuchga ega. O'yinchoqlar bola hayotida ilk hayot tasavvurlarini shakllantirib, asta-sekinlik bilan rivojlantiradi. Bola o'yinchoq o'ynab o'sha vaziyatga kirishadi. Misol qilib aytadigan bo'lsak, bola askar yoki tank o'yinchog'ini o'ynash orqali o'zini, aynan, harbiylarday tutadi, ularday harakat qilishga urinadi va shu bilan birgalikda ulardagi hissiyotlar ham rivojlanadi.

N.K.Krupskaya "O'yinchoqlar bolalarni atrofdagi haqiqiy dunyo bilan tanishtirish, ularning hissiyotlarini rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega" deb yozgan.[2]

O'yinchoqlarga turli xil tasniflar mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iborat: didaktik o'yinchoq, ta'limiy o'yinlar, teatr o'yini, sport o'yini va musiqiy o'yinlardir. Ta'limiy o'yin bolalarga o'yin orqali ta'lim-tarbiya o'rgatadi. Bunda o'yin bilan bir qatorda bilim, malaka egallanadi. O'yin qoidasiga rioya qilish o'yin mazmunini boyitadi. Ta'limiy o'yinlarda tabiiy narsa va buyumlardan keng foydalaniladi. Bunday o'yinlarni ta'limiy faoliyat davomida va o'yindan tashqari vaqtda guruh yoki yakka-yakka tarzda ham tashkil etish mumkin. Tarbiyachilar ish faoliyatida o'yin shaklidan ko'proq foydalansa, ish faoliyati yana ham samaraliroq bo'ladi. Chunki har qanday o'yin bolalarda katta qiziqish uyg'otadi. O'yinchoqlar bilan har kuni o'tkazadigan o'yinlarida bola ob'yektlarni va ularning xususiyatlari, o'lchamlari, shakli, rangini

ham nomlashni o'rganadi. Bolalarning nutqini rivojlanishida ham o'yinchoqlarning ahamiyati katta.

O'yin bolani bilish jarayonlarini takomilashtirib qolmay, bolaning xulq-atvoriga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'yin faoliyati tufayli bola nafaqat jismoniy, balki ruhiy tomondan ham rivojlanadi. O'yinchoqlarning ko'rinishi bolaning ruhiyatiga ham katta ta'sir qiladi. Shuning uchun ham bolalarga o'yinchoq tanlashda birinchi o'rinda uning tashqi ko'rinishiga, tarbiyaviy ahamiyatiga e'tibor qaratish lozim. Buni yorqin ifodasi sifatida birinchi prezidentimiz I.A.Karimov "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch" asarida: "Farzandlarimiz milliy hunarmandchiligimiz asosida yaratilgan o'yinchoqlarni o'ynashsa, ularning tarbiyasiga ijobiy ta'sir etgan bo'lar edik", -degan fikrlarni keltirgan.[3] Darhaqiqat, go'dakning ulg'ayib kelajakda qanday yo'ldan borishi o'zining hayot tarzini qanday axloqiy-ma'naviy asoslarga qurishi ham uning bolalikda qanday o'yinchoqlar o'ynagani bilan belgilanadi. Har bir xalqning o'yinchog'i o'zining pedagogik badiiy va amaliy an'anasiga egadir. O'yinchoq hamma milat xalqlariga hurmat hissini tarbiyalashi lozim. O'yinchoq bolaga shu qadar yaqinki, bola o'yinchoqlarini sevadi, ularga bog'lanib qoladi. To'g'ri tanlangan o'yinchoqlar bolani aqliy rivojlanishiga yordam beradi. O'yinchoqlar yordamida amalga oshiriladigan o'yinlar yordamida bolalardagi sensor qobilyatlarni ham rivojlantirishimiz mumkin. O'yinchoqlarning inson tarbiyasidagi o'rni juda ham muhim. Har qaysi go'dak atrofni o'yinchoqlar yordamida anglashni boshlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi bolalarning ham asosiy faoliyati o'yin va o'yinchoqlar bilan birgalikda o'tadi. Bolalarga o'yin o'ynatish bilan birgalikda ularga ta'lim va tarbiyani ham birgalikda singdirib borishimiz lozim. Bola o'yinchoqlar yordamida yangi bilimlarni o'zlashtirishi kerak. Ta'limiy faoliyat jarayonida ham bolalarga berayotgan o'yinchoqlarimizga juda e'tiborli bo'lishimiz lozim. Eng avvalo, xonadagi va rivojlanish markazlaridagi o'yinchoqlar bolaning yoshiga, xarakter xususiyatiga qarab to'g'ri joylangan bo'lishi kerak. Tarbiyachi o'yinchoqlar orqali vataniga, xalqiga ijobiy munosabatni shakllantirishi lozim. O'yin orqali bolalarda to'g'rilik, jasurlik, xushmuomalalik kabi sifatlarni tarbiyalaydi. O'yin bolalarni bir-biriga munosabatini, odob-axloqini tarbiyalovchi maktabdir. Tarbiyachi o'yin davomida rahbarlik qiladi va bolalarni jamoaga ham tayyorlab boradi. O'yin jarayonida bolalar o'z xohishlarini jamoa xohishi bilan kelishib olishga, o'yinda o'rnatilgan qoidalarga rioya qilishga o'rganadilar.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, maktabgacha yoshdagi bolalar tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, grammatik tomondan to'g'ri so'zlashga o'rgatish, jismoniy tarbiya, san'at, qirqib yopishtirish, rasm, loy va plastilindan turli buyumlar yasash, qurilish materiallari bilan ishlash, musiqa va boshqa mazmundagi faoliyat bilan shug'ullanishi lozim. Bu faoliyatlar imkoni boricha bolalarga o'yin va o'yinchoqlar

orqali o'rgatib borilsa, albatta, yuqori natijalarga erishiladi. Bolalar ham barcha bilimlarni puxta egallaydi, bu esa aqliy jihatdan maktab ta'limini egallashga tayyorlash imkonini beradi. Boladagi ijobiy sifatlarni shakllantirishda oilaning, ota-onalarning ham o'rni juda katta. Bolalarga o'yinchoq tanlashda ota-onalar ham e'tiborli bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shodiyeva Q, "Maktabgacha yoshidagi bolalarni to'g'ri talaffuzga o'rgatish", T.: "O'QITUVCHI".1990
2. Крупская Н. К, "Дошкольное воспитание", 1989. С 165.
3. I.A.Karimov, "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch". 156-bet
4. cyberleninka. ru sayti.